

Театралната реформа – предизвикателство пред регионалните театри

Ина Станоева

The Theatre reform – a challenge to the Regional Theatres: The report treats the condition of the theatre reform of July 2010. Here the main consequences evolving from the structural transformation of the cultural institutions are discussed. What is more, recommendations for the extension of the theatre reform are given. That is because the Bulgarian theatres need serious changes to catch up with the European theatres in their development.

Key words: Theatre reform, regional theatres, management, consequences, development possibilities.

ВЪВЕДЕНИЕ

В прехода от планова икономика към пазарно стопанство управлението на театрите в България претърпя промени така, както и стопанският сектор. Но за изкуство и театри се отделяха малко време, внимание и средства с оглед на решаването на другите значими за страната задачи. Управлението на театрите в България премина към смесено финансиране – субсидии от държавата и финансиране от други източници. Не бе обърнато внимание на обучението на необходимите специалисти, които да познават специфичните управленски функции в тази област. Директорите на театри са актьори или режисьори, но те не притежават специфичните управленски знания, за да извършват по-ефективно тази дейност.

Целта на изследването е да се представят основните промени, въведени от театралната реформа през месец юли 2010 г. и да се разкрият някои от възможностите за оцеляване на българските театри в условията на икономическа криза.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Състояние на българските театри преди и след Театралната реформа от юли 2010 г.

За начало на българския театър се приемат първите любителски театрални представления през 1856 г. в читалищата в Шумен и Лом. През 1866 г. Добри Войников основава в Браила постоянна труппа, съставена от актьори любители. След Освобождението се създава Българска драматическа труппа "Сълза и смях" (1892 - 1904). Годината 1904 е възприета за начало на летоброенето на Българския народен театър, приел по-късно окончателно името "Народен театър". Предисторията на Народния театър включва не само битието на "Сълза и смях", но и съществуващите преди това Драматическо-оперна труппа (1890 - 1892) и Българска народна театрална труппа "Основа" (1888 - 1890), чиито корени са в първите опити за създаване на професионален театър в Пловдив. Постепенно театри се създават и в повечето големи градове на страната.

До 27 юли 2010 г. в България имаше 41 държавни театри. Те се финансират чрез:

- държавни проектни субсидии;
- приходи от билети и собствена дейност;
- привличане на средства от спонсори, фондации и индивидуални дарители.

Държавната субсидия се отпуска за брой персонал, назначен на трудов договор. Щатните бройки се определят от Министерството на културата. Субсидиите са крайно недостатъчни и не успяват да покрият разходите на театрите. Държавните

проектни субсидии се отпускат от Министерството на културата за целеви проекти. С целевите програми се финансират проекти, чиито срокове изискват мобилност и рефлексивност. Средствата за подкрепа на проектите се разпределят на базата на конкурс, провеждан по документи от Експертни комисии.

Тъй като действащото законодателство не стимулира инвестирането в изкуствата и няма ясни критерии за разграничаване на термините спонсорство, дарителство и реклама от индивидуални дарители, осъществяването им на практика е изключително трудно.

В повечето театри преобладава художествено-творческият състав. Директорът на един български театър се избира чрез конкурс от Министъра на културата. Неговите задължения включват както административна работа, така и подбор на постановките и работа с художествено-творческия екип. В България е прието за директори на театри да се избират актьори, режисьори или драматурзи. Те много често нямат необходимите управленски умения, за да се справят с предизвикателствата на административната работа в театъра. Така често се стига до отказ да се използват алтернативни източници на финансиране като отдаване под наем на сцените за различни от театралните постановки събития или до сключване на договори с различни фирми или туроператорски агенции за допълнително привличане на публика.

Маркетинговата политика в българските театри е изключително слаба поради финансови причини, но и поради липсата на специфични управленски умения у ръководителите. Като изключение столицата населението е слабо мотивирано да ходи на театър. Тази тенденция се наблюдава дори и в областните градове.

В началото на месец юли 2010 г. приключи серията от изследвания на зрителските нагласи към държавните театри в България, възложени от Министерството на културата преди провеждането на реформата в сценичните изкуства. Изследванията включват едно национално социологическо проучване, проведено от „ГФК – България – Институт за маркетингови изследвания“ ЕООД през ноември 2009 г., и 14 регионални социологически проучвания в различни градове - театрални средища, проведено от „ВБ – Консулт“ – ООД през юни 2010 година.

Въпросите в националното проучване са свързани основно с интереса и посещаемостта на театрите. Представителната извадка [1] е от 1593 души от София и страната. В отговорите си мнозинството от анкетираните посочват, че театърът е удоволствие за духа и възпитава ценности. Близко 52 процента обичат да ходят на театър. Почти половината от участниците в националното изследване отговарят, че биха предпочели именно театъра пред друга развлекателна алтернатива, а малко повече от 6 на сто казват, че изобщо не обичат да ходят на театър. Въпросите в 14-те регионални проучвания в градове, които са театрални средища, се отнасят до познатост на репертоара и състава на театрите, посещаемост, редовна публика, отказ от ходене на местни спектакли, интерес към гостуване на известни артисти и трупни.

Категорични са резултатите, че постоянната аудитория на местните театри в изследваните градове е твърде ограничена и се движи между 7 и 14 процента. Близко 45 на сто от анкетираните отговарят, че изобщо не ходят на театър. На въпроса дали проявяват интерес към постановки на местните театри анкетираните казват, че проявяват ограничен интерес. Половината от анкетираните обаче посочват, че проявяват интерес към евентуални гостувания на известни артисти, както и към гастроли на столични трупи.

Изводите за въздействие на спектаклите на местните театри будят тревога и от факта, че голям процент от зрителите, които са ги посещавали, нямат спомен за тях, а в много от изследваните места зрителите не могат да цитират имена на артисти от трупата на театъра в своя град.

Проучването регистрира непривлекателност на предлагания местен театрален продукт. Според изследването основен фактор, който би оказал позитивно влияние върху посещаемостта на театрите, е участието на известни актьори във външни постановки и представления на столични труп.

Таблица 1

Извадка от социологическите изследвания на потребителските нагласи спрямо държавните театри в 14 български града (в проценти)

Театър	Редовна публика	Публика, рядко посещаваща театър	Не ходещи на театър	Фактори за по-често посещение:			Нагласи за задължително посещение:		
				Нови местни постановки	гостуване на известни актьори	гостуване на столична трупа	нова местна постановка	гостуване на известни актьори	гостуване на столична трупа
ДТ Благоевград	14	42	44	23	39	25	20	23	12
ДТ Враца	13	43	44	21	53	32	11	13	39
ДТ Габрово	16	47	37	15	40	42	14	18	40
ДТ Добрич	11	59	30	26	55	42	23	29	44
ДТ Кърджали	10	59	31	18	49	41	19	13	48
ДТ Ловеч	10	53	37	22	43	35	15	9	36
ДТ Монтана	17	52	31	18	54	42	17	26	50
ДТ Разград	13	48	40	20	41	32	12	16	34
ДТ Русе	14	55	31	17	28	28	17	18	35
ДТ Смолян	16	48	38	25	36	27	7	10	37
ДТ Ст. Загора	11	47	42	17	36	24	17	21	31
ДТ Търговище	12	48	40	24	43	36	20	43	16
ДТ Шумен	7	52	41	20	42	37	2	12	37
ДТ Ямбол	14	51	35	14	34	27	19	14	39

С постановление на МС от 28 юли 2010 [2] се осъществяват следните промени в театрите в страната:

- Преобразуване чрез вливане:
  - Нов драматичен театър „Сълза и смях” – София в Народния театър „Иван Вазов” – София.
  - Държавния музикално-драматичен театър „Кадрие Ляtifова” – Кърджали - в Драматично-кукления театър „Димитър Димов” - Кърджали.
  - Държавния музикално-драматичен театър „Назъм Хикмет” - Разград в Драматичния театър „Антон Страшимиров” – Разград.
  - Родопския драматичен театър „Николай Хайтов” – Смолян, в Драматичния театър „Н. О. Масалитинов” – Пловдив”.

Според постановлението „целта е да се постигне подобряване на творческото сътрудничество и взаимодействие на артистичните звена, подобряване на мениджмънта – координация, общо администриране и финансиране, оптимизиране на административно-обслужващия персонал и уплътняване на творческата заетост на артистичните труп.”

- Оперно-филхармоничното дружество – Варна и Драматичният театър „Стоян Бъчваров” - Варна се преобразуват в Театрално-музикален продуцентски център – Варна с цел общо финансово и административно

ръководство и подобряване на мениджмънта. Въвеждат се длъжностите административен и творчески директор.

- Премества се и преобразуването на Драматично-кукления театър „Сава Доброплодни“ – Силистра чрез разделянето му на Куклен Театър – Силистра и Драматичен театър – Силистра. Според Постановлението с това преобразуване се постига „обособяването на куклена сцена, предвид значимостта на нейната образователна и социална мисия“. В същото време кукленият театър в Кърджали се слива с Драматично-музикалния, т.е. театрите не са равнопоставени.

2. Последици от реформата

Основните последици, които произтичат от театралната реформа са:

1. намаляване субсидиите от държавата, тъй като намаляват част от театрите, съкращават се служителите от администрацията и артисти;
2. множество безработни кадри с уникални професии, които трудно биха се реализирали другаде поради спецификата на своите умения;
3. мениджърите трябва да управляват ведомства с различна администрация и на места с различна дейност /пр. Варна/;
4. мениджърите продължават да са актьори или режисьори, които нямат специфични знания и умения или другата крайност – администратори, които изобщо не познават спецификата на сценичните изкуства;
5. прави впечатление, че театралната реформа засяга основно театрите в малките градове, които имат по-добра посещаемост като процент от населението в сравнение с тези в големите областни градове и дори столицата [3]. Реформата не е насочена към столичните театри при положение, че ¼ от държавните театри в България се намират там.
6. Не може за качеството на постановките и дейността на театъра да се използва критерият «известност на актьорите», тъй като е нормално по-известните актьори да участват основно в столични постановки. Това води и до съкращаването на голям брой актьори от малки населени места без да се прави оценка на професионалните им качества.

3. Възможности за развитие след реформата

Българските театри трябва да създадат по-добри връзки с университети, където това е възможно. Добре е да се използват възможностите на Интернет - създаване на анкети он-лайн за проучване на мнението на публиката и използване на нови форми на електронна реклама – например реклама по електронните пощи, бюлетин, както и въвеждане на online закупуване на билети.

Възможно е да се привлекат туроператорски фирми за съвместна дейност, а това би довело и до създаване и продажба на сувенири с логото на театрите и до издаване на картички с лицата на актьорите и издаване на техни биографии, което ще допринесе за увеличаването на допълнителни приходи от гражданите и гостите на съответните градове, както и по-добро познаване на местните актьори. Трябва да се подобрят връзките с обществеността с жителите на градовете чрез повече привличащи вниманието изяви и въвеждането на абонаментни карти. Друга възможност за допълнителни приходи е отдаване на сцените под наем на гостуващи постановки, концерти, фестивали, конкурси и други събития.

Би могло да се въведат и редица законодателни промени в областта на театралното изкуство като осъществяване на публично-частно партньорство с общините и промени в Закона за даренията, но и да се запазят доказалите се като успешни целеви проектни субсидии от държавата. Друга важна промяна е да се въведат длъжностите административен и творчески директор и да се назначат

компетентни лица с познания както в областта на театралното изкуство, така и с познания в областта на мениджмънта. Това би довело до по-ефективното управление на театрите.

При създаването на постановки е важно да се взема предвид и мнението на публиката. Затова са подходящи различните форми на социологически проучвания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В обобщение може да се посочи, че българските театри трябва да предприемат редица законодателни и управленски мерки, за да достигнат в развитието си театрите от държавите-членки на Европейския съюз. Необходимо е да се обърне внимание както на качеството на театралния продукт, така и на използването на добрите управленски и маркетингови практики на театрите от Западна Европа. Това е наложително особено сега, в условията на криза и би им помогнало да оцелеят в нея.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Извадка от социологическите изследвания на потребителските нагласи спрямо държавните театри в 14 български града, <http://mc.government.bg/newsn.php?n=2131&ny=2010&nm=7>
- [2]. Постановление № 152 от 28 юли 2010 г. за преобразуване на държавни културни институти (Държавен вестник, 30 юли 2010 г.), <http://mc.government.bg/page.php?p=141&s=143&sp=0&t=0&z=0>
- [3]. СПРАВКА за някои показатели на второстепенните разпоредители с бюджетни кредити към министъра на културата за първото шестмесечие на 2009 г., <http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=81&sp=415&t=85&z=0>

За контакти:

Ина Николаева Станоева - докторант, катедра „Стопанско управление“, Икономически университет – Варна, тел.: 0887/434130, e-mail: ina12_bg@yahoo.com

Докладът е рецензиран.